

EMİR TİMUR KÜREGEN'İN TORUNU EBU'L-KÂSİM BÂBÜR KALENDER MİRZÂ'NIN ŞİİRLERİNDE TASAVVUFÎ SÖYLEM

SUFI DISCOURSE IN THE POEMS OF EBU'L-QASIM BABUR QALANDAR MIRZA, THE GRANDSON OF AMIR TIMUR KURAGAN

SONAY ÜNAL * Öz

Moğol İmparatorluğu'nun siyasî teşekkülünün ardıllarından Çağatay Hanlığı'nın nüfuzunu kaybettiği bir zamanda Emîr Timur Küregen b. Emîr Tarâğây tarafından kurulan ve onun ahfadı tarafından yönetilen Timurlular, Mâverâünnehr ve Horasan merkez olmak üzere geniş bir alanda hüküm sürmüşlerdir. Adını kurucusu Timur'dan alan bu devletin hükümdarları ve yöneticileri tarıma, ticarete, ilime, bilime, sanata, âlimlere, sanat ehline, mimarî çevre ve imar faaliyetlerine, İslâm dini ve din adamlarına, manevî bir hayat olan tasavvufa ilgi ve alaka göstermişlerdir. Türkler, Türkleşip Müslüman olmuş Moğollar, İranlılar, Araplar, Ermeniler gibi milletlerin dâhil olmasıyla meydana gelen Timurluların himayesinde bilim, kültür, sanat, fikir hayatının muhteşem bir inkişafı söz konusudur. Takribî yüz elli yıl kadar hâkimiyetini çok geniş bir alana ulaştıran Timur başta olmak üzere onun takipçileri Timurîler devrinde birçok hükümler devlet işlerinin yanı sıra bilimsel, sanatsal ve kültürel faaliyetleri destekleyip kalem ehli ile yakından alakadar olmuşlardır. Birçok kalem ehline hamilik yapmış Timur'un torunu, Gıyâseddîn Mîrzâ Bâysungur'un oğlu Ebu'l-Kâsım Bâbür Kalender Mîrzâ da her türlü sanatla uğraşan ilim sahibi insanları himaye etmiş ve meclisinde bulundurmıştır. İlmî ve edebî yönü oldukça yüksek bir devlet adamıdır. Tasavvuf içerikli Farsça şiirleri de vardır. Sanatsal ve kültürel faaliyetleri ile adından söz ettiren babası Mîrzâ Bâysungur döneminde doruğa ulaşan tasavvufî düşüncenin tesirinde kaldığı kaleme aldığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Bu çalışmada tasavvufun gelişim sürecine yer verilerek Timur soyundan olan Ebu'l-Kâsım Bâbür Kalender Mîrzâ'nın şiirleri aracılığıyla tasavvufa ilgisi ve şiirlerinde tasavvufî söylem hususu araştırmacıların dikkatine sunulacaktır.

* Dr., Karamanoğlu
Mehmetbey Üniversitesi
sonay.unal@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-8650-4311
Karaman / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler

Timurlular, Emîr Timur Küregen,
Ebu'l-Kâsım Bâbür Kalender,
Tasavvuf, Şiir

Keywords

Timurids, Amir Timur Kuragan,
Abu'l-Qasim Babur Qalandar,
Sufism, Poetry

Abstract

At a time when the Chagatai Khanate, one of the successors of the political formation of the Mongol Empire, lost its influence, the Timurids, founded by Amir Timur Kuragan b. Amir Turagay and ruled by his descendants, ruled over a wide area, including Transoxiana and Khorasan. The rulers and administrators of this state, which took its name from its founder Timur, showed interest and paid attention in agriculture, commerce, science, art, scholarship, people of art, architectural environment and construction activities, Islamic religion and clergy, and Sufism, which is a spiritual life. There is a magnificent development of science, culture, art and intellectual life under the auspices of the Timurids, which was formed by the inclusion of nations such as Turks, Turkicized Muslim Mongols, Iranians, Arabs and Armenians. During the Timurids period, many rulers, especially Timur, who extended his dominance to a very wide area for about one hundred and fifty years, supported scientific, artistic and

Başvuru/Submitted: 27/06/2022

Kabul/Accepted: 15/11/2022

cultural activities as well as being closely involved with the writers. Abu'l-Qasim Babur Qalandar Mirza, the grandson of Timur and the son of Gıyasad al-Din Baysunghur Mirza set protectorate on many authors and poets, also protected people who were knowledgeable in all kinds of arts and had them in his assembly. He is also a statesman with a very high scientific and literary aspect and has Persian poems with Sufi content. It is understood from his poems that he was under the influence of Sufi thought, which reached its peak in the period of his father, Baysunghur Mirza, who made a name for himself with his artistic and cultural activities. In this study, the development process of Sufism will be included and the interest of Sufism and the subject of mystical discourse in his poems will be brought to the attention of researchers through the poems of Abu'l-Qasim Babur Qalandar Mirza, who is a descendant of Timur.

GİRİŞ

Tasavvufi düşüncenin temeli, kâinatta tek bir varlığın bulunduğu, tek varlık dışındaki diğer varlıkların ise onun kâinattaki aksi, tecellisi olduğu görüşüne dayanır. Tek olan Allah'tır. Kâinât ve var olan her şey Allah tarafından yaratılmıştır. Onun dışındaki varlıklar Yüce Allah'ın tecellileridir. Yaratılmış canlı cansız bütün varlıklar yani bütün mevcûdat Allah'ın anlaşılıp bilinmesi için vardır. Buna tasavvuf ve felsefe literatüründe "Vahdet-i Vücûd" görüşü denmektedir (Şeşen & Yıldız, 2016, s. 65). Tasavvuf akımı birdenbire ya da bir kişinin çalışması ve isteği ile ortaya çıkmamıştır. Uzun bir gelişim süreci yaşamıştır (Eyuboğlu, 1993, s. 45). Fitnelerin ve sapmaların birbirini kovaladığı dönemlerde zühd hayatı olarak başlayan bu akım Irak'tan İran'a, İran'dan Türkistan, Harizm ve Horasan'a, buradan da Anadolu'ya geçerek yayılmıştır. Özellikle İran'da, şiir ve edebiyatta oldukça etkili olmuştur (Şeşen & Yıldız, 2016, 65). Hicrî dördüncü yüzyılda Mâverâünnehr ve İran'da ayrı bir akım olarak gelişmeye başlayan tasavvufun İran edebiyatı alanında öncülüğünü yapan Sanâî-yi Gaznevî (ö. 525/1031) tasavvuf düşüncesinin gelişmesine öncülük etmiş kişi kabul edilmektedir (Mojdehî, 1376/1997, 967-968); Kırlangıç, 2009, 7-8; Erçavuş, 2021, 241). Kendisinden sonra gelen ünlü mutasavvıf şairlerden Ferîdüddîn Attâr (ö. 627/1230), Mevlânâ Celâledîn-i Rûmî (ö. 672/1273), Sadî-i Şîrâzî (ö. 691/1292) büyük ölçüde Sanâî'nin etkisinde kalmışlardır (Bilgen, 1992, s. 183; İnal Savi, 2009, 502-503). Sanâî-yi Gaznevî (ö. 525/1131), Ferîdüddîn Attâr (ö. 618/1221) gibi mutasavvıf şairlerden başlayarak Abdurrahman-i Câmî (ö. 898-1492) gibi klasik dönem son büyük şairine kadar birçok sanatkar tasavvufun etkisinde kalmış; onu besleyip güçlendirmişlerdir (Mojdehî, 1376/1997, s. 967-968; Şeşen & Yıldız, 2016, s. 65). Bir müelliften diğerine değişse de hassaten İslâm etkisine bağlı olarak doğan tasavvufun son derece hızlı ve olumlu bir şekilde geniş kitleye ulaşip yaygın duruma gelmesinde söz konusu mutasavvıf âlim ve bilginlerin eserleri ve muhtelif meclislerdeki sohbetleri etkili olmuştur.

Orta Asya, İran ve diğer sahalarda hâkimiyet kuran Moğollar döneminin ilk harp devresinde ilim ve edebiyat büyük bir darbe almıştır. Lakin Moğol hâkimiyetinin tam anlamıyla kuruluşundan sonra maddî, manevî ve edebî hayatın ilerlemesi için samimiyetle çalışılmıştır. İran Moğolları yani İlhanlılar (653-753/1256-1353)'ın hüküm sürdükleri Azerbaycan sahasında büyük bir fikir faaliyeti ve ilim hareketinin varlığı görülmektedir (Köprülü, 1981, s. 225). İslâmiyet'i kabul eden Gâzân Mahmûd Hân (694-703/1295-1304)¹ din büyüklerini ve İslâm padişahlarını taklit ederek mescidler, medreseler, hangâhlar, şifahâneler gibi pek çok yapı tesis ettirmiştir (Âşfîyânî, 1388/2009, s. 304-305). İran Moğolları tamamen İslâmiyet dairesine girince din âlimleri ve sûfiler büyük bir hürmet ve mevkii bulmuştur. Kurumların yaygınlaşması ve Moğol saraylarında onlara karşı gösterilen hürmetkâr yaklaşım ile birlikte o sahalarda dinî ve tasavvufî eserlere rağbet artmış ve bu tür eserler de yavaş yavaş çoğalmaya başlamıştır. Gâzân Hân'ın meşhur türbesini yaptırırken onun etrafında bir tekke ile Şafîî ve Hanefîlere mahsus iki medrese yaptırması, dervişler için hangâh inşa ettirmesi, meclisinde Kutbüddîn-i Şîrâzî (ö. 710/1311) ve Hümâm-i Tebrîzî (ö. 714/1314) gibi

¹ İslâm dinini benimseyen ve devletin resmi dini haline getiren ilk Moğol hanıdır. Şafak, 1321/1942, s. 266.

dönemin en ünlü mutasavvıf âlim şairlerini bulundurması, Sadrüddîn İbrahim ve Sadüddîn Kutluk Hoca gibi irfan ve gönül sahibi sûfilerle münasebeti bu cereyanın kuvvetini özünde aksettirmektedir (Köprülü, 1981, s. 226). Tasavvufun gelişimi üzerine bu birkaç sözden sonra çalışmanın izleyen bölümlerinde Timurlular döneminde âlimlere ve kalem ehline yaklaşım ele alınarak Ebu'l-Kâsım Bâbü Kalender Mîrzâ'nın şiirlerinde tasavvufî söyleme yer verilecektir.

Emîr Timur Küregen ve Timurîler Döneminde İlim ve İrfan

İslâm dinine inanan Emîr Timur Küregen² tarafından İslâmî esaslar üzerine kurulan Timurlular (771-912/1370-1506) döneminde manevî ve edebî iklim ilk etapta sekteye uğrasa da siyasî açıdan kurulan denge ile beraber yöneticilerinin irfanî, sanatsal, kültürel faaliyetleri destekleyip alakadar olmaları yeniden entelektüel ortamın gelişmesine ve kuvvetlenerek ilerlemesine katkı sağlamıştır (Şafak, 1321/1942, s. 266-268; Alan, 2004, s. 151-171).³ Geniş bir alanda hüküm süren Timurlular'ın zuhur ettiği Mâverâünnehr ve Horasan sahasında Moğol öncesi devirden itibaren yüz yılı aşan bir süre boyunca varlık gösteren sufiler önemli bir konuma sahip olmuş ve inançlarını yayabilmişlerdir (Aka, 2002, s. 107; Yüksel, 2021, s. 95). Timurlular döneminde tasavvufun birçok kolu arasında Nakşbendîlik ciddi bir itibar görmüştür.⁴ Tasavvuf tarikatlarının fevkalade yayıldığı Timur devrinde her tarafta câmi, medrese, hangâh ve tekke kurulmasına müsamahakâr davranılmış; din adamlarına, seyyidlere, şeyhlere, dervişlere, meczuplara teveccüh gösterilmiştir. Toplum üzerinde sahip oldukları nüfuzun farkındalığı ile âlimlere saygıda, ikramda kusur edilmemiş ve onlar herkesten üstün tutulmuşlardır (Yüksel, 2008, s. 239-258). Timur onlara karşı mürüvvette endaze tanımamış, onların sözlerini dinlemiş ve onları yanından ayırmamıştır (Yezdî, 2013, s. 473). Hatta henüz gençlik yıllarından itibaren sufilerle münasebete önem veren ve tüm seferlerini İslâmî anlayış doğrultusunda düzenlediğini dile getiren Timur'un siyasî ve askerî kazanımlarının arkasında manevî koruyuculuğunu yaptığı bazı sufilerin duasının önemli bir etki gösterdiğine inandığı ve onların bazı kelimelerinden ve davranışlarından hükümler çıkardığı görülmektedir. Şeyh Emîr Külâl (ö. 771/1370), Hâce Şemseddîn Külâl, Bâbâ Sengû-i Endhûdî (ö.

² Emîr Timur, Moğol taifesi ile girdiği savaşta sağ ayağından ciddi bir yara alması sonucu topallaması nedeniyle Timurleng olarak da bilinmektedir. Timur, Emîr Hüseyin'in kız kardeşi Olcây Türkân ile evlendikten sonra Emîr Hüseyin'in sülalesi ve ordusu arasında Moğolca damat anlamına gelen "Küregen" lakabı ile de anılmıştır. Bir müddet sonra ise tekrar ihtilafa düştüğü Emîr Hüseyin'i Belh civarında bulunan Hindivân Kalesi'nde kuşatıp muzaffer gelince de 771/1370 senesinde hâkimiyet elde etmiş ve düzenlediği kurultayda kendisini "Sâhibkırân" unvanıyla nitelendirmiştir. Zerrînkûb, 1384/2005, s. 591-592; Lakapları arasında "Yedi İklimin Sahibkırânı", "Melik ve Sultanların Efendisi" de vardır. Yezdî, 2013, s. 473; Türk-İslâm devletlerinde hükümdarlar için kullanılan ve bilhassa Timur'u niteleyen "Sâhibkırân" sıfatı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Alan, 2019, s. 443-444.

³ İrfanî, sanatsal, kültürel faaliyetlere ehemmiyet gösteren Emîr Timur tarım ve ticareti de ihmal etmemiştir. Öyle ki; O, ülke sınırları içerisindeki bir karış yerin boş kalmasına razı gelmemiştir. Bkz. Barthold, 1930, s. 35; Aka, 2000, s. 454-455.

⁴ Türkistan'da yaygınlaşan Kübreviyye, Yeseviyye gibi tarikatların yerini alan Nakşbendîliğin tesiri altında tarihî ve edebî eserlerin pek çoğu dinî izahlarla ele alınmıştır. Bkz. Bulduk, 2009, s. 483, d. 9.

786/1384), Şeyh Zeyneddîn Ebû Bekir-i Tayâbâdî el-Havafî (ö. 790/1388)⁵, Bahâeddin Nakşbend (ö. 791/1389), Seyyid Cemâleddîn Bereke (ö. 806/1404), Hâce Bâyezîd, Hâce Alî (ö. 832/1429) gibi sufi müntesiplerle Timur'un hususî yakın bir dostluğu olmuştur (Tosun, 2007, s. 408-412; Yüksel, 2021, s. 96-104). Hatta Timur; Şemseddîn Külâl, Seyyid Bereke ve Zeyneddîn Ebû Bekir-i Tayâbâdî'nin duaları, nasihatları ve tavassutu ile başarılar elde ettiğini açıkça ifade etmiştir. Ancak o, tasavvuf ehli kimselerle dostane ilişkiler içerisinde olsa da devlet için potansiyel tehlike arz ettiklerine kanaat getirdiğinde onlar üzerinde etkili olmak için bazı şeyh, zâhit, derviş ve sâlih kimselerin bertaraf edilmesi hususunda muhtelif birtakım önlemler almaktan çekinmemiştir (Zerrînkûb, 1384/2005, s. 610-611; Yüksel, 2021, s. 96).⁶ Mevlânâ Türk-i Tûsî ve müridinin öldürülmesi rivayetine yer veren Zeki Velidi Togan'a göre, zaman ilerledikçe İslâm medeniyeti tesirinde kalan Timur, İslâmiyet'i kendi Türk-Moğol töreciliği çerçevesinde anlamış, özellikle orduyu şeyh ve sufilerin tesirinden koruyarak ordusunda İslâmiyetle bağdaşmayan gayri İslâmî Türk-Moğol ananelerini kuvvetle tercih etmiştir (1932, s. 9-10). Togan'ın görüşü dikkate alınrsa, Müslümanlık tarafı ağır basan Timur'un bu yaklaşımı kesif faaliyetlerde bulunarak halk üzerinde olumsuz etki de yaratabilen şeyh ve sufilerin ordu içerisinde nüfuz ve itibar sahibi olmalarına mâni olmak istemesinden kaynaklanmış olmalıdır. Bununla beraber din ve devlet işleri birbirinden ayrı tutulmuş ve devletin kontrol mekanizmasının devamlılığı amaçlanmış olabilir. Son tahlilde Timur'un bu tutumu sufilerle dalgalı bir irtibatının olmasına yol açmış ise de seküler bir devlet yapılanmasının tarihteki ilk örneğini teşkil etmiştir, denilebilir.

Moğolların damadı, Türklerin Beyi, Müslümanların ise emiri olmayı başarmış Timur'un birbirine tezatlık ihtiva eden ve aşırıya kaçan tutum ve davranışları sebebiyle araştırmacılar kimi zaman onun İslâm'a duyarlılık samimiyetini, mütedeyyinliğini, dini menfaatince kullanıp kullanmadığını sorgulamıştır. Hayrunnisa Alan'ın da ifade ettiği gibi "*Mühim olan modern anlayışla bizim onu nasıl görmek istediğimiz değil o dönem insanının kendilerini nasıl gördükleridir.*" (2007, s. 87).

Timur'un ölümünden sonra bozkırdan cennet bahçesine dönüşmüş mirastan nasiplenen oğulları ve torunlarından birçok hükümler akîdeye uygun olarak câmi, medrese, kütüphane yaptırmış; irfan ve edebiyatın hamisi olarak sanatkâr, bilgin, şeyh, derviş ve tasavvuf ehline teşvikkâr ve hürmetkâr davranmış; onlarla her fırsatta iyi ve samimî bir münasebet kurmuştur (Zerrînkûb, 1384/2005, s. 618-627). Tosun'un da kaydettiği gibi bu yolla ahâli üzerinde tesiri yüksek olan şeyh ve sufi müntesiplerin sözcülük ve temsilcilik otoritesinden faydalanılmış ve halkın taleplerinden haberdar olunmuştur.⁷ Timur başta olmak üzere Halîl Sultan, Şâhruh Mîrzâ, İbrâhîm Mîrzâ,

⁵ Timur'un ziyaret edip duasını almak istediği Şeyh Zeyneddîn Ebû Bekir-i Tayâbâdî el-Havafî ile görüşmesi hakkında bkz. İbn Arabşah, 2012, s. 62-63.

⁶ Şerefüddîn Ali Yezdî'nin *Zafernâme* adlı eserinin tercümesini yapan Ahsen Batur'a göre de; Timur, tarihin kaydettiği büyük fatih ve büyük komutanlardan olup tebaasına karşı cömert, adil ve merhametli iyi bir yönetici olsa da işlenen kusurlu davranışları cezalandırma hususunda insafli davrandığı söylenemez. Bkz. Yezdî, 2013, s. 21.

⁷ Timur zamanında olduğu gibi ardılları olan çocukları ve torunları devrinde de sufilerle iyi ilişkiler kurulmuştur. Ancak münasebetsiz söz söyleyen, devlete sorun çıkaran yahut çıkarma ihtimali olan

Cûkî Mîrzâ, Fîrûzşâh b. Argûn, Sultan İskender-i Şîrâzî, Uluğ Bey Mîrzâ, Sultan Ahmed Mîrzâ, Ebû Bekir Mîrzâ b. Cûkî Mîrzâ, Sultan Ebû Saîd, Sultan Mahmûd Mîrzâ, Hüseyin Baykara Mîrzâ, Sultan Ali Mîrzâ, Sultan Üveys Hân Mîrzâ, Kîçik Mîrzâ, Sultan Bedüzzamân Mîrzâ, Şâh Garîb Mîrzâ, Ferîdûn Hüseyin Mîrzâ, Sultan Muhsîn Mîrzâ, Muhammed Mümin Mîrzâ Zahiruddîn Muhammed Bâbüür Şâh, Alâuddevle Mîrzâ vb. isimler devlet işlerinin yanı sıra irfanî, bilimsel, sanatsal ve kültürel faaliyetlere ihtimam gösterip desteklemiş; sanat ve edebiyatın, ilim ve irfanın inkişafında büyük rol oynamış; güzel yazı, süsleme, resim, şiir, müzik gibi birçok sanat dalı ve kitaplarla alakadar olmuş kimselerdendir.⁸ Gıyâseddîn Mîrzâ Bâysungur (ö. 837/1434) ve oğlu Ebu'l-Kâsım Bâbüür Kalender (ö. 860/1456)'in de onlara yaklaşımı müspet yönde olmuştur.

Ebu'l-Kâsım Bâbüür Kalender Mîrzâ'nın Şiirlerinde Tasavvufî Söylem

Şairlerle ve tasavvuf ehliyle oturup kalkan ve onlarla görüşen Bâysungur Mîrzâ edebiyat ve güzel sanatlara olan ilgisi ile tanınmaktadır. Son derece cömert, hoşsohbet, alçak gönüllü, hükümlerinde âdil, merhametli ve eğlenceyi seven bir kişi olup edebiyatın, sanatın, ilmin ve irfanın hamisidir. Pek çok eşi benzeri olmayan hüner ve fazilet sahibi onun himayesinde yetişmiştir.⁹ Bâysungur Mîrzâ, 1421'de Azerbaycan'da Türkmenlerle yapılan savaş dönüşü Tebriz'de bulunan o devrin ünlü nesta'lik hattatı Cafer-i Tebrîzî (ö. 884/1480)'yi beraberinde Herat'a getirerek kütüphanesine müdür tayin etmiştir. Daha sonra davet edilen sanatkârlar da onun idaresi altında temerküz etmiştir. Böylece Bâysungur'un özel kütüphanesi adeta bir sanat merkezi haline gelmiştir. Bu tarihlerde Baysungur'un kardeşi İbrâhim'in vali bulunduğu Şîraz ve İsfahan da sanat bakımından önemli birer merkez olmalarına rağmen buralardaki bazı sanatkârların Herat'a gitmesi bu iki şehrin önemini azaltmıştır. Kaynakların verdiği bilgiye göre Herat'ta devrin en seçkin hattat, nakkaş, zerefşan, vassal, müzehhip ve mücellitlerinden meydana gelen kırk kadar sanatkâr paha biçilmez derecede kıymetli eserlerini hazırlayarak Herat sanat ekolünü kurmuşlardır. Sanat tarihçisi Binyon bu ekolü Baysungur Sanat Akademisi¹⁰ olarak adlandırmıştır (Togan, 1949, s. 528-532; 1987, s. 435; Muinüddîn-i İsfizârî, 1338/1959, s. 25; Alparşan, 1992, s. 276-277).

bazı sufi müntesipler devletin bekâsı için sürgün, tecrit, hapis, idam gibi yollarla bertaraf edilmişlerdir. Bkz. 2007, s. 417-418.

⁸ İlim, irfan, sanat ve edebiyatın gelişmesinde en büyük rolü oynayanlar Şâhruh, Bâysungur, Uluğ Bey, Hüseyin Baykara olmuştur. Bkz. Togan, 1949, s. 528-538; Gündoğdu, 1995, s. 26; Zerrînkûb, 1384/2005, s. 633; Tombuloğlu, 2018, s. 385; Herat'ta saltanat sahibi olan Şâhruh Timur'un ölümünden sonra sülalesinin lideri olarak Semerkand, Tebriz, Fars, İsfahan gibi vilayetlerde hüküm süren hattat, ressam ve şair mizaçlı mirzalar arasında uyumsuzluklara engel olmakla beraber câmi, medrese, hangâh gibi yapılar inşa etmeleri için de teşvik edici olmuştur. Şâhruh ve diğer Timurlu mirzaların desteği ise maddi ve manevî birliği sağlayan sanat ve irfanın gelişmesinde cevvaliyet sağlamıştır. Bkz. Zerrînkûb, 1384/2005, s. 632-634; Alan, 2004, s. 155-156.

⁹ Bâbâ Sevdâî bu taifedendir. Tarihçiliğiyle tanınan şair ve âlim Şerefüddîn Ali Yezdî (ö. 858/1454) de *Zafernâme* adlı eserini Bâysungur Mîrzâ'nın uhdesinde kaleme almıştır. İyilik ve cömertlikle muamelede lütufkâr olan Mîrzâ'nın hükümlerle gayretiyle incittiği dost meclislerinden biri olan Bâbâ Sevdâî'ye hediye göndermesi ve iltifatta bulunması hakkında bkz. Fahrî-i Herevî, 1345/1966, s. 32-33; 1347/1968, s. 37-38.

¹⁰ Baysungur'un sanat akademisindeki bazı sanatkârlar hakkında bilgi için bkz. Togan, 1954, s. 74-81.

Bâysungur Mîrzâ'nın edebiyat ve güzel sanatlar ile alakadar, tasavvuf ehliyle de hemhal olması oğlu Bâbür Kalender üzerinde etki bırakmış ve küçük yaşlardan itibaren bulunduğu meclisler vesilesiyle kendine has bir edebiyat ve sanat zevkinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹¹

Hükümranların, âlimlerin ve ahalinin saygısını kazanmış klasik dönem son büyük mutasavvıfı Nûreddîn Abdurrahman-i Câmî (ö. 898/1492)'nin Timurlular ile teması Ebu'l-Kâsım Bâbür Kalender zamanına tesadüf etmektedir. Tasavvufî risaleler kaleme almış olan Câmî muamma konulu bir eserini Bâbür'e ithaf etmiştir.¹² Kaynaklarda Bâbür Kalender'in son derece derviş hasletli olduğu da kaydedilmiştir. Onun hoş ahlâklı, cömert ve teveccühü yüksek bir devlet adamı olduğu yönünde bilgiler mevcuttur. İnsanî duygularla fakir ve kimsesizlere karşı müşfik bir yaklaşım sergilemiş, cömertlikle ve iyilikle muamelede adeta nam salmıştır. Kaynakların bildirdiğine göre Ebu'l-Kâsım Bâbür Kalender'in ihtiyaç sahibi kimselere cömertçe bir yaklaşım sergilediğini özünde barındıran birkaç rivayet vardır. Bunlardan bir tanesi şöyledir:

“Derler ki, günlerden bir gün Bâbür Kalender'in huzuruna varıp söylemişler: Hâtim-i Tâî¹³ kırk kapıdan oluşan bir hane yapmış ve ihtiyaç sahibi kimseler bütün kapıya gelip bir istekte bulursa dâhi Hâtim onlara güler yüz ile ihsanda bulunmuştur. Bunun üzerine Bâbür Kalender Mîrzâ'nın, ilk kapıda misli ile verilmelidir ki diğer kapıya ihtiyaç hâsil olmasın.” dediği kaynaklara yansımıştır (Fahrî-i Herevî, 1345/1966, s. 34; 1347/1968, s. 38).

İlmî ve edebî yönü de son derece güçlü olan Bâbür Kalender kendisinden önceki ve sonrakiler gibi devlet işleri ile meşgul olmasının yanı sıra dönemin her türlü sanatla uğraşan ilim sahibi insanların himaye etmiş ve meclisinde bulundurmıştır. Edebiyat, güzel sanatlar ile ilgilenmiş ve şiirler kaleme almıştır. Ana dili olan Türkçenin dışında Farsça şiirleri de vardır. Sanatsal ve kültürel faaliyetleri ile adından söz ettiren babası Bâysungur döneminde doruğa ulaşan tasavvufî düşüncenin tesirinde kaldığı kaleme aldığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Tasavvuf risalelerinden *Lema'ât*¹⁴ ve *Gûlşen-i Râz*¹⁵ adlı eserler ile iştigal etmiştir (Fahrî-i Herevî, 1345/1966, s. 34; 1347/1968, s. 38).

¹¹ Ayrıca kaydetmek gerekir ki, Timur sarayında mirzalar ve hanedan üyeleri hükümdar eşlerinin gözetiminde özel yetiştiriciler tarafından özenle büyütülmüş, onlara dönemin meşhur âlimlerinden dinî ve aklî eğitim olmak üzere çeşitli dersler özel bir ihtimam ile verilmiştir. Bkz. Yüksel, 2017, s. 291; Tombuloğlu, 2018, s. 379.

¹² Fatih Sultan Mehmed, Hindistan sahasından Balkanlar'a geniş bir coğrafyada şöhret bulmuş Câmî'yi İstanbul'a davet etmek için Atâullah-i Kirmânî'yi Halep'e göndermiştir. Ancak Kirmânî oraya vardığında Câmî Halep'ten ayrılmış olduğu için bu davet gerçekleşmemiştir. Bkz. Okumuş, 1993, s. 95; Abdurrahman-i Câmî döneminin dinî şahsiyetleri, tasavvuf büyükleri ve siyâsî ileri gelenleri arasında itibar ve saygı görmüştür. Günümüz Avrupalı araştırmacılar da onun ilmî ve manevî otoritesinin büyüklüğünden hem fikirdirler. Bkz. Hikmet, 1363/1984, s. 1-3; Muhâcirî, 1376/1997, s. 16.

¹³ Cahiliye döneminin zenginlerinden biri olan Hâtim-i Tâî, Tâî kabilesinin lideridir. Cömertliği ve misafirperverliği ile şöhret bulmuştur. Bkz. Tülücü, 1997, s. 472-473.

¹⁴ Fahrüddîn-i Irâkî olarak bilinen Fahrüddîn İbrâhîm b. Şehriyâr Irâkî-i Hemedânî (ö. 688/1289)'nin tasavvuf ile ilgili eseridir. Hicrî yedinci yüzyılın en büyük mutasavvıf ve şairi Fahrüddîn-i Irâkî'nin bu eseri irfan aşıkları nazarında bu dalda son derece önemli keşif ve ilham hazinesidir. Bkz. Devletşâh-i Semerkandî, 1382/2003, s. 215; Fahrüddîn-i Irâkî, 1993, s. I-VIII.

Bilindiği üzere tasavvuf ve şiir arasındaki bağ asırlar öncesine dayanmaktadır. Gelişim süreci doğu edebiyatında hassaten Fars şiiri ve edebiyatında kendine özgü evrensel bir kimlik kazanan tasavvuf, mutasavvıf şairler vasıtasıyla evrensel yolcuğuna başlamıştır (Râstgû, 1389/2010, s. 39).¹⁶ Sufi şairler vasıtasıyla büyümeye ve gelişmeye devam eden tasavvuf hükümdar, devlet adamları, emirlerin söylediği şiirlere de konu edilmiştir. Örneğin, Ebu'l-Kâsım Bâbü Kalender mizacı şiir yazma hususunda oldukça iyi olan hükümlerlendandır. Mutasavvıf kalem ehli ve şairlerle küçüklüğünden itibaren birlikte olma olanağı bulan Bâbü Kalender okuduğu tasavvufî eserlerle de tasavvufun iç dünyasına tesirini güçlü kılmış olmalıdır ki, tasavvuf konulu şiirler de söylemiştir. Tasavvuf içerikli şu rubâî ona aittir (Fahrî-i Herevî, 1345/1966, s. 34; 1347/1968, s. 38):

Rubai:

میدان بیقین که مرد بالا دستی
گر جام شکستی بیقین بد مستی

گر باده و جام را بهم پیوستی
جامست شریعت و حقیقت باده

Şarap ve kadehi birbirine eriştirirsen, kesinlikle bil ki mertebesi yüksek birisin

Şeriat kadeh, hakikat ise onun içindeki içkidir, eğer kadehi kırarsan şüphe yok ki fazla sarhoşsun

İslâm dini telakkisine göre tasavvufun içyüzünü yani Allah'ın insan ile insanın da Allah ile münasebetini, insanda duyarlı manevî ve ahlaksal bir bilincin gelişmesini zahir eden bu şiir Bâbü Kalender Mîrzâ'nın tasavvufî dil tecrübesini ortaya koymakla birlikte onun tasavvufa gayet yetkin vukufiyetine işaret etmektedir. Ayrıca şiir ve edebiyat aracılığı ile de gelişimine hızla devam eden tasavvufun şair mizaçlı hükümdar ve devlet adamlarını da tesiri altına aldığı ortaya koymaktadır.

Bâbü Kalender Mîrzâ'nın son derece güzel ve benzersiz söylediği şu gazeli de oldukça meşhurdur (Fahrî-i Herevî, 1345/1966, s. 34-35; 1347/1968, s. 38-39):

Gazel:

آن کو دم از قبول نفس میکند نی است

در دور ما زکهنه سواران یکی می است

¹⁵ Mahmud-i Şebüsterî yahut Şebüsterî diye tanınan Şeyh Sa'duddîn Mahmûd b. Eminüddin Abdülkerîm b. Yahya Şebüsterî-i Tebrîzî (ö. 720/1320)'nin tasavvufî mesnevisidir. Hicrî sekizinci yüzyılın ünlü mutasavvıfı ve şairi Şebüsterî vahdet-i vücûd görüşü üzerine bir mukaddime ile başladığı bu eserde, irfanî ve mistik bilgilere âyet ve hadîslerden misaller getirerek ilmi bir mahiyette yer vermiştir. Bkz. Zebîhullah-i Sâfâ, 1361/1982, s. 156-157; Şebüsterî, 1972, s. II.

¹⁶ İran edebiyatında tasavvufî ilk beyitler Horasanlı mutasavvıf şair Ebû Saîd Ebu'l-Hayr (ö. 440/1048)'a ait olduğu kabul edilmektedir. (Yıldırım, 2012, s. 468). Her ne kadar Ebû Saîd Ebu'l-Hayr tasavvufun bazı konularını şiirlerine katmışsa da onun şiirlerinden geriye bir şey kalmamıştır. Bundan ötürü Senâî-yi Gaznevî, İran edebiyatının ilk büyük mutasavvıf şairi olarak dünya çapında şöhret kazanmıştır. Bkz. Bilgen 1992: 183. Celâleddîn Muhammed-i Belhî (ö. 672/1273), Bahâeddîn Muhammed Hüseyin Hatîbî-i Belhî (ö. 628/1231), Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-i Tirmizî (ö. 638/1240), Şemseddîn Muhammed b. Alî-i Tebrîzî (ö. 645/1247), Selâhaddîn Zerkûb-i Konevî (ö. 657/1258), Hüsâmeddîn Çelebî (ö. 687/1288), Sultan Veled (ö. 712/1312) gibi şairler tasavvufun evrensel yolculuğuna katkı sağlamış önemli bazı mutasavvıf şairlerdendir. Bkz. Zebîhullah-i Sâfâ, 1361/1982, s. 49.

دارا نداشت هرگز و کاووس را کی است
 کز گوشه‌اش دود دل خلق در پی است
 سودای کفر و کافری و آنچه در می است
 لیلی و قوف یافت که مجنون درین حی است

این سلطنت که ما ز گدایش یافتیم
 دانی کمان ابروی خوبان سیه چراست
 دارد بزلف او دل زنار بند ما
 بابر ناله زارت رسید بگوش یار

Zamanımızın eski süvarilerden biri meydır, her vakit durmaksızın nefes isteyip kabul eden şey neydir

Bu saltanat ki biz onu dilencilik ile elde ettik, Dârâ'nın hiçbir zaman yoktu Kâvûs'un ne zaman oldu

İyilerin keman kaşları niçin siyahtır bilir misin? Çünkü onların gönül dumanının köşelerinden halk güç almaktadır

Onun zülfü ile gönül kemerimiz bağlı bulunmaktadır; küfür, kafirlik ve çokça yapılan iyilik sevdası ondadır

Bâbur senin ağlayıp inlemen sevgilinin kulağına ulaştı, Mecnun'un bu hay içinde olmasından Leyla haberdar oldu

Hicrî yedinci ve sekizinci yüzyıl büyük mutasavvıflarından Fahrüddîn-i Irâkî, Mahmud-i Şebüsterî'nin eserlerinden ve döneminin irfan sahibi kimselerinden feyz ve ilham alan Bâbür Kalender Mîrzâ şiirlerinde mutasavvıflar arasında dile getirilen mey, meyhane, şarap, kadeh, sakî gibi muhtelif tasavvuf remizlerinden faydalanarak cismanî nefsin isteklerinden, noksanlık ve çirkinlikten beri iyiye ve iyiliğe yönelten tasavvuf ilmine hâkimiyetini gözler önüne sermiştir. Bununla birlikte Mîrzâ insanın bedensel uzuvlarından göz, el, yüz, ben, yanak, kulak, kaş, zülûf gibi sûfiyane şiir diline girmiş kelimelerden istifade ederek istiare ve mecaz yoluyla tasavvuf dilinde öz bakımından apayrı bir anlam taşıyan Allah'a karşı içinde bulunulan ruh haline yani insanın Allah'a merbûtiyetine işaret etmektedir.

Şu üç beyit de Bâbür Kalender Mîrzâ'ya aittir (Fahrî-i Herevî, 1345/1966, s. 35; 1347/1968, s. 39):

Gazel:

هر دلست كه واله رخ آن ماهپاره نيست
آن را مگوی دل كه كم از سنگ خاره نسیت
گفتم بتا چه چاره كنم در غم تو؟ گفت
اینجا بغير كشته شدن هیچ چاره نیست
نوروز و نوبهار و گل و می و دلبران
به عیش كوش كه عالم دوباره نیست

O ay parçası gibi güzel yüze âşık olmayan her gönül, sana gönül denmez çünkü taş parçasından geri kalır yanın yok

Dedim: ey sevgili! Senin gamının karşısında ne yapayım? Dedi: burada öldürülmekten başka hiçbir çare yok

Neoruz, ilk bahar, gül, kadeh ve dilberler, dünyaya ikinci kez gelinmediği için hayatı güzel yaşa

Bu üç beyitte ezeli ve ebedi sevgilinin güzelliğinin aynası olan insanoğlundan, evrenden ve yaratılış âlemindeki varlıkların adlarından da ilham alan Bâbü Kalender Allah'a olan kalbi coşkunluğunu ifade etmiştir.

SONUÇ

Ebu'l-Kâsım Bâbü Kalender Mîrzâ'nın üzerinde barındırdığı hoş hasletleri ve günümüze ulaşan tasavvufi şiirleri küçük yaşlardan itibaren döneminin en seçkin alimlerinin etkisinde kaldığına dair fikir vermesi bakımından önemlidir. Zira babasının adeta sanat merkezi haline getirdiği Herat'ta her zanâatın en iyileri bulunmaktaydı. Tüm kalem ve sanat ehli onun etrafında toplanmıştı. Devrin irfan sahibi büyük mutasavvıfı Abdurrahman-i Câmî'nin Timurularla ilk teması onun ile olmuştur. Bâbü Kalender Mîrzâ da ilime ve ilim sahiplerine önem veren babası gibi dervişlere, alimlere, zanaatkarlara karşı ceddinin benimsediği tutumu sürdürmüş, onlarla yakın ilişkiler kurup onlara hamilik yapmıştır. Bu doğrultuda onlarla hemhal olmuş ve tasavvuf neşvesine sahip önemli kimselerin kaleme aldığı *Lema'ât* ve *Gülşen-i Râz* gibi eserlerle meşgul olmuştur. Bununla beraber İslâm inancında anlamsız kabul edilen gelip geçici hazlara ehemmiyet göstermeyip düşünsel alanda dinsel ve ahlaksal bilince sahip olma yolunda tasavvuf anlayışlı bir yaşam sergilediğini söylediği şiirleri vasıtasıyla ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Bâbü Kalender Mîrzâ'nın tasavvuf dili ile kaleme aldığı şiirlerinden onun ulvî iç esenliğinde, güzel ahlakında, ruh olgunluğunda tasavvufun tesirini rahatlıkla hissedebilmekteyiz. Ayrıca zahiri ve batinî yönden mamur olduğuna işaret eden şiirlerindeki tasavvufi söylem onun hem ilme hem marifete sahip olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Timurids dominated an extensive area, including Transoxiana and Khorasan. Although the spiritual and literary climate was interrupted in the first stage during the Timurids, which was founded on Islamic principles by Amir Timur, who believed in the religion of Islam, once the political balance ensured the support and involvement of the rulers in the intellectual, artistic and cultural activities contributed to the development and strengthening of the intellectual environment. The establishment of

madrasahs and lodges was tolerated during the Timur period, when Sufi orders spread tremendously. In that period religious men, sheikhs, sayyids, dervishes and lunatics were favoured. With the awareness of the influence they have on the society, scholars were put before to society and to all classes. As a matter of fact, it is seen that Timur, who gave importance to relations with Sufis since his youth and organized all his expeditions in line with Islamic understanding, believed that the prayers of some Sufis, whom he had spiritually protected, behind his political and military achievements, had an important effect and made judgments from some of their words and behaviours. However, even though he was in friendly relations with the Sufi people, he did not hesitate to take various measures to eliminate some sheikhs, dervishes and righteous people in order to be effective on them when he was convinced that they were a potential danger to the state. This approach of Timur, whose Muslim side predominates, must have arisen from his desire to prevent the sheikhs and Sufis, who could have a negative impact on the people by engaging in conspiracy activities, from having influence and prestige in the army. Nonetheless, religious and state affairs may have been kept separate from each other and the continuity of the state's control mechanism may have been aimed. In the last instance, although this attitude of Timur led to his fluctuating contact with the Sufis, it can be said that he constituted the first example of a secular state structure in history. Due to Timur's contradictory and exaggerated attitudes and behaviours, researchers sometimes questioned whether he used his Islamic sensitivity and sincerity, his obedience, for his own benefit.

It can be said that Timur's view of science, art, lore and public works is relatively positive. At the same time, after Timur's death, many of his sons and grandchildren, who were inherited, also cared for and supported erudite, scientific, artistic and cultural activities in addition to state affairs; played a great role in the development of art and literature, science and wisdom. As the patron of wisdom and literature, they acted encouragingly and respectfully to artists, scholars, sheikhs, dervishes and mystics; they have established good and sincere relations with them at every opportunity. Abu'l-Qasım Babur Qalandar's approach to them was also positive.

As it is known, the connection between Sufism and poetry dates back centuries. Sufism, which gained a unique universal identity in eastern literature, especially in Persian poetry and literature, started its universal journey through mystic poets. Sufism, which continues to grow and develop through Sufi poets, has also been the subject of poems sung by rulers, statesmen and emirs. For instance, Babur Qalandar Mirza, who was interested in some branches of art and books, is one of the rulers who are very good at writing poetry. Babur Qalandar Mirza, who had the opportunity to be together with mystic writers and poets since his childhood, must have strengthened his influence on the inner world of Sufism with the Sufi pieces he read, as he also wrote poems on Sufism. It is understood from the poems he wrote that he was under the influence of mystical thought, which reached its peak in the period of Baysunghur Mirza, who made a name for himself with his artistic and cultural activities. Babur Qalandar Mirza's mystical poems that have survived to the present day are important in terms of giving an idea that he was under the influence of the most distinguished

scholars of his period from an early age. Because Herat, which his father turned into an art center, hosted the best masters of every craft and all the pens and artists gathered around him. Babur Qalandar Mirza, like his father, who gave importance to science and scholars, maintained the attitude adopted by his ancestors towards dervishes, scholars and craftsmen, established close relations with them and became patroness of them. In this direction, he became acquainted with them and engaged in works such as Lamaat and Gulshani Raz, which were written by important people with mysticism. However, it is possible to say that he did not give importance to the fleeting pleasures that were considered meaningless in the Islamic faith, and demonstrated through his poems that he exhibited a mystical life in the way of having religious and moral consciousness in the intellectual field. Influence of Sufism in his lofty inner well-being, good morals, and spiritual maturity from the poems written by Babur Qalandar Mirza in the language of mysticism can easily be felt. In addition, the mystical discourse in his poems, which indicates that he was prosperous in terms of both external and internal aspects, clearly reveals that he had both knowledge and ingenuity. This study generally includes the development process of Sufism. Besides, Babur Qalandar Mirza's interest in Sufism and the subject of mystical discourse in his poems were presented to the attention of researchers through his poems.

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Etik Kurul Kararından muaftır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Katılımcı yok.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
<i>Informed Consent:</i>	No participants
<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Conflict of Interest:</i>	No conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

KAYNAKÇA

- Aka, İ. (2000). Timur sadece bir asker mi idi? *Bellekten*. 64(240). 453-466.
- Aka, İ. (2002). Timur, din ve ulemâ. XIV. *Türk Tarih Kongresi Bildiriler Kitabı*. (C. 1, 09-13 Eylül). Ankara: 107-111.
- Alan, H. (2004). Timuruların bilim ve sanata yaklaşımları ve bazı son dönem sanatkarları. *Bilgi*, 30, 151-171.
- Alan, H. (2007). *Bozkırdan cennet bahçesine Timurular (1360-1506)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Alan, H. (2019). Sâhipkıran. *İslâm ansiklopedisi* (C. Ek-2, s. 443-444). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Alparslan, A. (1992). Baysungur Gıyâseddîn. *İslâm ansiklopedisi* (C. 5, s. 276-277). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Âştîyânî, A. İ. (1388/2009). *Târîh-i Moğol ez hamle-i Çingîz tâ dooleti Tîmûrî*. Tahran: İntişârât-i Emîr Kebîr.
- Barthold, W. W. (1930). *Uluğ Bey ve zamanı*. (T. A. Nimet. Çev.). İstanbul. Evkaf Matbaası.
- Bilgen, B. (1992). Hakîm Sanâî'nin Tarîk Al-Tahkîk isimli mesnevi üzerinde bir araştırma. *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Dergisi*, 5(1), 183-193.
- Bulduk, Ü. (2009). *Timur hakkında bilinmeyen bir Timur-Name*. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (Özel Sayı C. 1). Ankara: 480-487.
- Câmî. N. A. (1376/1997). *Mesnevî-i Selâmân ve Absâl*. (Z. Muhâcîrî, Nşr.). Tahran: Neşr-i Ney.
- Devletşâh-i Semerkandî (1382/2003). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. (E. G. Browne, Nşr.). Tahran: İntişârât-i Esâtîr.
- Erçavuş, D. (2021). Senâî-yi Gaznevî'nin tevhid anlayışı, *Uluslararası Tasavvuf ve Edebiyat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (Ed. A. Gökhan) Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yay.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1993). *Bütün yönleriyle tasavvuf tarikatlar mezhepler tarihi*. İstanbul: Der Yay.
- Fahrî-i Herevî (1345/1966). *Tezkire-i Ravzatu's-Selâtin*. (A. Hayyâmpûr, Nşr.). Tebriz: İntişârât-i Mu'essese-i Târîh ve Ferheng-i İran.
- Fahrî-i Herevî (1347/1968). *Tezkire-i Ravzatu's-Selâtin ve Cevâhiru'l-'Acâyib*. (H. Râşidî, Nşr.). Haydarâbâd.
- Fahrüddîn-i Irâkî (1993). *Lema'ât*. (S. Yetkin, Çev.). İstanbul: MEB.
- Gündoğdu, A. (1995). *Hive Hanlığı tarihi: Yedigâr Şibanileri devri (1512-1740)*. (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara: AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hikmet, A. A. (1363/1984). *Câmî: Mutezemmin-i Tehkîkât der Târîh-i Ehvâl ve Âsâr-i Menzûm ve Mensûr Hâtemü'ş-Şuerâ-i Nureddîn Abdurrahman-i Câmî*. Tahran: İntişârât-i Tûs.
- İbn Arabşah (2012). *Acâibu'l-Makdûr fi Nevâib-i Timûr*. (Ahsen Batur, Çev.). İstanbul: Selenge Yay.
- Kırlangıç, H. (2009). Mevlâna'da Senâî etkileri. *Nüsha*. Yıl 9. Sayı 28. s. 7-32.
- Köprülü, M. F. (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Mojdehî, S. B. (1376/1997). İrfân ve edeb-i fârsî. *Dânişnâme*, (C. 2). Tahran: 967-968.
- Muinüddîn-i İsfizârî (1338/1959). *Ravzatu'l-Cennât*. (M. K. İmâm, Nşr.). C. 2. Tahran: İntişârât-i Dânişgâh-i Tahran.
- Okumuş, Ö. (1993). Abdurrahman-i Câmî. *İslâm ansiklopedisi* (C. 7, 94-99). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Râstgû, S. M. (1389/2010) *İrfân der gazel-i Fârsî*. Tahran: İntişârât-i İlmî ve Ferhengî.
- Şafak, R. (1321/1942). *Târîh-i Edebiyât-i İrân*. Tahran.
- Şebüsterî (1972). *Gülşen-i Râz*. (Abdülbaki Gölpınarlı Çev.). İstanbul: MEB.
- Şeşen, İ. & Yıldız, A. (2016). *Türk İslâm edebiyatı*. İstanbul: Rağbet Yay.
- Togan, Z. V. (1932). Temür Bek'in İslâmiyete Bakışı. *Atsız Mecmua*, Yıl 2. Sayı 13. s. 7-11.
- Togan, Z. V. (1949). Büyük Türk Hükümdarı Şahruh. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (C. 3, Sayı 3-4). 520-538.
- Togan, Z. V. (1954). Topkapı sarayındaki dört cönk. *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, (C. 1, Sayı 1-4). 72-89.
- Togan, Z. V. (1987). Herat. *İslâm ansiklopedisi*. (C. 5-1, s. 429-442). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Tombuloğlu, T. (2018). Timurlularda eğitim. 4. *Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, (4-7 Ekim). Muğla: 376-386.
- Tosun, N. (2007). Timur ve Timurlular'ın tasavvuf ehli ile münâsebetleri. *Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu*, (Abdulvahap Kara & Ömer İşbilir Ed.). İstanbul: 406-418.
- Tülücü, S. (1997). Hâtim et-Tâî. *İslâm ansiklopedisi* (C. 16, s. 472-473). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Yezdî, Ş. A. (2013). *Emir Timur: Zafernâme*. (A. Batur, Çev.). İstanbul: Selenge Yay.
- Yıldırım, N. (2012). *Fars edebiyatında kaynakbilim*. Erzurum: Fenomen Yay.
- Yüksel, M. Ş. (2008). Arap kaynaklarına göre Timur ve din. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, (C. 23, Sayı 1). 239-258.
- Yüksel, M. Ş. (2017). Ortaçağlarda beyin göçü ve etkileri: Timurlular örneği. *OTAM*, 42: 283-302.
- Yüksel, M. Ş. (2021). *Timurlularda din-devlet ilişkisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Zebîhullah-i Sâfâ (1361/1982). *Târîh-i edebiyât-i İrân*. (C. 2). Tahran: İntişârât-i Firdevs.
- Zerrînkûb, A. (1384/2005). *Rûzgârân: târîh-i İrân ez âğâz tâ sukût-i saltanat-i Pehlevî*. Tahran: İntişârât-i Sohen.